

Arş. Gör. Dr. Çetin KASKA

*İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü
İstanbul/TÜRKİYE
cetinkaska@hotmail.com
ORCID*

**KANÛNÎ SULTAN SÛLEYMAN'A
TAKDİM EDİLEN FARŞÇA
MENSUR BİR KIRK HADİS**

A PERSIAN PROSE FOURTY HADITH
(KIRK HADIS) PRESENTED TO
SULEIMAN THE MAGBIFICENT

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 27.12.2022	Received Date: 27.12.2022
Kabul Tarihi: 23.03.2023	Accepted Date: 23.03.2023
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2023	Date Published: 30.04.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Kaska, Çetin, "Kanûnî Sultan Süleyman'a Takdim Edilen Farşça Bir Mensur Kırk Hadîs ", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 9, Sayı 18, Bahar 2023, s. 78-104.

Kaska, Çetin, "A Persian Prose Fourty Hadith (Kırk Hadis) Presented to Süleiman the Magnificent ", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 9, Volume 18, Spring 2023, p. 78-104.

10.28981/hikmet.1222921

Arş. Gör. Dr. Çetin KASKA

KANÛNÎ SULTAN SÜLEYMAN'A TAKDİM EDİLE FARŞÇA MENSUR BİR KIRK
HADİS

A PERSIAN PROSE FOURTY HADITH (KIRK HADİS) PRESENTED TO SULEIMAN
THE MANGIFICENT

ÖZ

Kırk hadîs, muhtelif konulara dair kırk hadîsi ihtiva eden eserlere denilmektedir. Bu eserler Farsça'da çihil hadîs, Arapça'da erbaun hadîs ve Türkçe'de kırk hadîs adıyla anılmış ve ikinci (VIII.) yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygın bir tür haline gelmiştir. Kırk hadîs geleneğinin başlamasına Hz. Peygamber'in "Her kim benim hadîslerimden kırk tanesini öğrenip başkalarına da öğretirse, kıyamet gününde Allah Teâlâ onu, bilginler ve fakihler arasında diriltir." meâlindeki hadîsi neden olmuştur. İctimaî ve ahlakî özelliklere sahip olan kırk hadîsler İslam edebiyatında mevlid, siyer, hilye gibi dinî türler içerisinde en çok ele alınan türlerden biridir. Kırk hadîslerin içeriğini İslâm'ın şartları, Kur'ân'ın faziletleri, ilim, takva, tasavvuf gibi mevzular oluşturmuştur. Şekil bakımında kırk hadîsler mensur, manzum ve manzum-mensur olmak üzere üç farklı türde yazılmıştır. En meşhur kırk hadîs kitapları Nevevî (ö. 676/1277) ve Câmî'ye (ö. 898/1492) aittir. İslâm coğrafyasında bu iki esere çeşitli serhler yazılmıştır. Kırk hadîsler ilk önceleri ilmî, daha sonra ise hem ilmî hem de edebî bir üslûpla kaleme alınmıştır. Arap ve Fars edebiyatlarıyla mukayese edildiğinde Türk edebiyatında daha fazla kırk hadîs bulunmaktadır ve bunlar Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Bu çalışmada da kırk hadîs geleneğinden yola çıkılarak Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan koleksiyonunda yer alan Abdülbâkî el-Hüseynî el-Buhârî'nin yazıp Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim ettiği Farsça mensur bir kırk hadîs ele alınacaktır. İlk defa dikkatlere sunulacak olan bu eserde Arapça hadîslerin tamamı ve bazı Farsça açıklamalar Türkçeye tercüme edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Mensur Kırk Hadîs, Farsça Kırk Hadîs, Süleymaniye Kütüphanesi.

ABSTRACT

Forty hadiths are works written about various subjects and contain forty hadiths. Forty hadiths are called cihil hadith in Persian, erbaun hadith in Arabic and forty hadith in Turkish. This type of writing is a more preferred type of writing after the second (VIII.) half of the second century. The beginning of the forty hadith tradition, The Prophet said that, "Whoever learns my forty of my hadiths and teaches it to others, Allah will resurrect him on the day of judgment among scholars and jurists." The hadith in its meaning caused it. Forty hadiths, which have social and moral characteristics, are one of the most discussed types in Islamic literature among religious types such as mawlid, siyer, and hilye. The content of the forty hadiths consisted of the conditions of Islam, the virtues of the Qur'an, science, taqwa, and mysticism. The forty hadiths were written in three different types verse, prose and verse-prose. The most famous forty hadith books belong to Nevevî (d. 676/1277) and Câmî (d. 898/1492). Various commentaries were written on these two works in the Islamic geography. Forty hadiths were first written in a scientific and later in a scientific and literary style. Compared to Arabic and Persian literatures, there are more forty hadiths in Turkish literature and they are written in Turkish, Arabic and Persian. In this study, forty hadiths in Persian prose, written and presented to Suleiman the Magnificent by Abdülbâkî al-Hüseynî al-Bukhari, which is in the collection of Ismihan Sultan in the Suleymaniye Library, will be discussed based on the tradition of forty hadiths. In this work, which will be presented to the attention for the first time, all of the Arabic hadiths and some Persian explanations have been translated into Turkish.

Keywords Hz. Muhammad, Prose Forty Hadith, Persian Forty Hadith, Suleymaniye Library.

Giriş

Hız. Peygamber ile ilgili edebî türlerden biri de kırk hadîslerdir. Bu türün hicri takvimin ikinci yüzyılından sonra ortaya çıktığı düşünülmekte ve bunda Hız. Peygamber'in "Her kim benim hadîslerimden kırk tanesini öğrenip, başkalarına da öğretirse, kıyamet gününde, Allah Teâlâ onu, bilginler ve fakihler arasında diriltir." meâlindeki hadîsinin önemli bir etken olduğu bilinmektedir (Beyhakî, 2000: 270-271; Canım, 2010: 94; Akkuş, 2006: 126; Koçyiğit, 1992: 113-114) İlk kırk hadîsleri sırasıyla Abdullah b. Mübârek, Muhammed b. Eslem, Hasan b. Süfyân, Âcurrî, İbnu'l-Mukrî, Dârekutnî, Hâkim-i Nişâbüri, Mâlinî, Ebû Nuaym, İsmail b. Abdurrahman, Ahmed b. Hüseyin, Ebû Tâhir, Münzirî, Nevevî, İbn Hacer yazmıştır (Kandemir, 2022: 466-469). Arapça'da erbaûn hadîs, Farşça'da çihil hadîs ve Türkçe'de kırk hadîs olarak anılan bu türün şair ve yazarları Hız. Peygamber'in şefaatine nail olmak, daha önce kırk hadîs kaleme alanlara benzemek, okuyanların duasını almak, söz konusu hadîsin müjdesine nail olmak, dost veya arkadaşlarının arzusunu yerine getirmek, bir mevzuyu aydınlatmak ve şifa bulmak gibi gerekçelerle eserlerini yazmıştır (Karahana, 1954: 18-25; Yıldırım, 2000: 19-31; Tanyıldız, 2021: 3-4; Pala, 2004: 271).

Şekil bakımından mensur, manzum ve manzum-mensur olarak kaleme alınan bu türe Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki mutasavvıflar büyük bir ilgi göstermiştir (Çavuşoğlu, 2015: 114-115). Kırk hadîs türündeki eserler muhteva bakımından şöyle tasnif edilmektedir: Peygamber hutbelerinden intihap edilenler, kutsî hadîslerden intihap edilenler, sahih ve fasih hadîslerden intihap edilenler, noktasız harflerden intihap edilenler, ezberlenmesi kolay ve kısa hadîslerden intihap edilenler, senetleri sahih hadîslerden intihap edilenler, veciz hadîslerden intihap edilenler (Karahana, 1954: 30-36). Türk edebiyatında Ali Şîr Nevâî, Hazinî, Bursalı İsmail Hakkı, Müstakimzâde Sâdeddin, Usûlî, Fuzûlî, Nev'î, Merdumî, Vâlî-i Kadîm, İsmail Müfid Efendi, Abdullah Eyyûbî, İlâhî, Hikmetî, Yusuf Nâbî, İbrahim Fitrî Efendi, Nüzhet Ömer Efendi, Vahdetî, Fethî-i Karamanî, Feyzî-i Kefevî, Seyyid Kadîr Efendi, Sehmî Mehmed Çelebi, Âşık Çelebi, Hâkânî, Mahmud b. Ali, Köstendili Şeyhî, Hüseyin Remzî, Latîfî Çelebi, Akkirmânî Mehmed Efendi, Ankaralı İsmail Rüsûhî, Ali Mustafa Efendi ve Osmanzâde Tâ'ib gibi önemli isimler kırk hadîs türünde eserler yazmıştır (Yıldırım, 2000: 97-190; Pala, 2004: 271; Yüceer, 2020: 57-62; Yıldız, 2006: 1-3). Türk edebiyatında Türkçe'den başka Farşça da kırk hadîsler kaleme alınmıştır. Nitekim günümüzde yazma eser kütüphanelerimizde Farşça yazılmış çok sayıda kırk hadîs bulunmaktadır. Bu kırk hadîslerden biri Abdülbâkî-i Buhârî'ye ait olup Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan koleksiyonunda yer almaktadır (nr. 000075).

Abdülbâkî-i Buhârî ve Farşça Kırk Hadîsi

Yapılan kaynak taramasında söz konusu kırk hadîs yazarı Abdülbâkî-i Buhârî ile ilgili detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yalnızca eserin mukaddimesinde bu kişinin adının Abdülbâkî el-Hüseyinî el-Buhârî olduğu yazılmış ve bu kişinin Buhârâ'da doğduğu, Mekke'de yaşadığı, zayıf, fakir ve hadîs hâdimi bir kişi olduğu belirtilmiştir.

Abdülbâkî-i Buhârî'nin Farsça kırk hadîsi mensur olarak kaleme alınmıştır. Eser; bir mukaddime, Arapça olarak yazılan kırk hadîs ve bu hadîslerin Farsça tercüme ve şerhlerinden oluşmaktadır.

Mukaddimesine hamd ve sena ile başlayan Abdülbâkî, insanın dünyadaki en önemli gayesinin dinî ilimleri öğrenmek olduğunu, ilmin ebedi hayatın sebebi, hayırlı neticelerin semeresi, saadet vesilesi ve kötülüklerden kurtulma aracı olduğunu da belirtmiştir. Abdülbâkî, “Allah Teâlâ sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin.” “Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adaletle şahitlik ettiler.” mealindeki ayetleri “Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır.” “Ümmetimin alimleri İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.” mealindeki hadîsleri zikrederek ilmin mahiyeti ve önemine vurgu yaparak ilim ehlinin konumuna ve önemine değinmiştir. Abdülbâkî ilk önce Lokmân Hekîm'in “Ey Peygamber, ulema ile birlikte olun, zira Allah ölü kalbi ilim ile diriltir.” sözünü anmış, daha sonra da müminler nazarında şüphesiz hadîs ilminin dini ilimler içerisinde en şerefli ilim olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bunun nedenin hadîslerin helali haramı göstermesi, Peygamber'in davranışlarını, hareketlerini, uygulamalarını ele alması ve İslamı nasıl yaşanacağını öğretmesi olarak beyan etmiştir. Abdülbâkî; Arap, Acem ve Türk memleketlerinin maliki ve sultanı, alimlerin ve salihlerin hâmîsi olan Kanûnî Sultan Süleyman'a bu kırk hadîsi hediye olarak yazmıştır. Abdülbâkî, bu kırk hadîsi muteber ve meşhur olan *Miškâtü'l-Mesâbih*¹ adlı kitaptan seçtiğini söylemiştir. Hadîslerin adalet, cihad, yücelik, dua, yardım ve buna benzer konulardan intihap edildiği ifade edilmiştir. Abdülbâkî seçtiği hadîslerin tercüme ve şerhlerini Farsça olarak kaleme aldığını, böylelikle ortaya güzel bir eserin ortaya çıktığını ve bu eserin kabule karın olmasını dilemiştir. Abdülbâkî'nin derlediği bu kırk hadîs zayıf ve uydurma rivayetlerden derlenmemiştir. Kırk hadîsin hepsi sahîh hadîslerden oluşturulmuştur. Müellif hadîs metinlerini şerh ederken tercüme gücünü ve dildeki ustalığını göstermiştir. Derlenen hadîslerin hepsi anlaşılması ve ezberlenmesi kolay hadîslerden seçilmemiştir. Şerh kısmında Arapça ibare ve tamlamalar az kullanılmıştır. Müellifin üslûbundaki canlılık ve dile hâkimiyetine nazar edildiğinde bu alanda başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Müseylime Kezzâb, Gazzâlî, Hz. Yûşa' gibi isimlerin de anıldığı eserde şu dört beyit yer almıştır:

نگین سعادت در انگشت او	شه و شهانشان پشت بر پشت او
ور شکر کنم قوت شکر تو کراست	گر وصف کنم زبان وصف تو کجاست
در دست متاعی که مرا هست دعاست	گر زانکه نمایم به دعا ختم رواست
اگر بر فریدون زد از پیش برد	هر آنکس که همت ز درویش برد

Şah ve padişahlar onun arkasında art arda sıralanmış, saadet yüzüğü onun parmaklarındadır.

Senin dilinin vasıflarını vasfetmek isterim ama nerede (o güç)! Eğer yapabilirsem senin gücün ve kuvvetin için şükretmek isterim.

¹ Hafîb et-Tebrîzî (ö. 741/1340) tarafından Ferrâ el-Begavî'ye ait *Mesâbihu's-Sünne*'yi tamamlamak için yazılan eser.

Eğer bu sebepten dua ile bitirsem revâdır. Zira eldeki tek sermayem duadır.

Her kim dervişten himmet alırsa, Feridûn 'e bile hamle yapsa kesin galip gelir.

Yazma Nüshanın Özellikleri

Abdülbâkî-i Buhârî'nin Farsça mensur kırk hadîsinin tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan koleksiyonunda bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmeyen nüshanın, hattı ta'lik, demirbaş numarası 000075, cild ebadı 255x135 mm, yazı alanı ebadı 160x93 mm, varak sayısı 22, istinsah yeri Mekke, satır sayısı ise 13'tür. Nüşhada herhangi bir mühür bulunmamaktadır. Nüşhadaki âyet ve hadîsler, başlıklar, ünvanlar kırmızı ve ana metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Serlevhası tezhipli olan nüshanın cildi mukavva yeşil ve siyah, cetveller ise kahve renklidir.

Nüshanın başı (vr. 1b):

الحمد لله الذي (مَنَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا...

Nüshanın sonu (vr. 22a):

...بشنابيد پس منهزم شدند بی آنکه قتالی واقع شود. تم ترجمه الاربعون بمكة المشرفة.

Eserde Yer Alan Arapça Kırk Hadîs ve Türkçe Tercümesi

Bu bölümde Abdülbâkî'nin Farsça mensur kırk hadîsinde bulunan kırk hadîsin Arapça metni yazılmış ve Türkçe tercümesine yer verilmiştir. Eserdeki hadîslerin bazıları uzun bazıları da kısadır. Her hadîsten önce mutlaka ravinin adı zikredilmiştir. Hadîslerin konularına bakıldığında müellifin Allah korkusu, adalet, ibadet, itikat, sosyal hayat, ilmin önemi, insan ilişkileri, cihad gibi farklı konulardan hadîs seçtiği görülmektedir. Eserde yer alan hadîslerin çoğu sahih hadîs kaynaklarında bulunmaktadır ve bu da Abdülbâkî'nin hadîs ilmine vukufiyetini göstermektedir.

الحديث الأول: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَالْعَاصِمِ بْنِ رَضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْمَقْسُطِينَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ عَنِ يَمِينِ الرَّحْمَنِ، وَكُنَّا يَدِيهِ يَمِينٍ، الَّذِينَ يَغْدُلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا.

1-Birinci Hadîs: Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İdare ettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adalete uygun davrananlar, Allah nezdinde, rahmanın sağ yanında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklardır.” (Sahîhü'l-Nesâî: 5394).

الحديث الثاني: عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: إن السلطان ظل الله في الأرض يأوي إليه كل مظلوم من عباده فإذا عدل كان له الأجر و على الرعية الشكر وإن جار كان عليه الأصر وعلى الرعية الصبر.

2-İkinci Hadîs: İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hükümdar, Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Bütün mazlum kullar o gölgeye sığınır. Hükümdar eğer adaletli davranırsa kendisi için sevap vardır. Halkı için de şükür lazımdır. Eğer haksızlık yaparsa kendisi için bir yük vardır. Halkı için de sabır vardır” (Tahrîcü'l-İhyâ: 121/4)

الحديث الثالث: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَبْعَةٌ يُظَلِّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، إِذَا خَرَجَ مِنْهُ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ حَسَبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينَهُ.

3-Üçüncü Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah; yedi insanı, arşının gölgesinde himâye edecektir: 1-Haktan ayrılmayan devlet başkanı. 2-Allah’a kulluk ederek yetişen genç. 3-Kalbi mescitlere tutkun olan Müslüman. Bu kişiler öyle ki mescitten çıktığında tekrar oraya dönmek için can atarlar. 4-Birbirlerini Allah için seven ve buluşmaları da ayrılmaları da O’nun için olan iki insan. 5-Yalnızken Allah’ı anıp göz yaşı dökken kişi. 6-Güzel ve mevki sahibi bir kadının birlikte olma isteğine "Ben Allah'tan korkarım" diyerek yaklaşmayan yiğit. 7-Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse.” (Sahîh-i İbn Hazm: 358).

الحديث الرابع: عن عبدالله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا كلكم راعٍ وكلكم مسؤول عن رعيته، فالإمام الذي على الناس راعٍ وهو مسؤول عن رعيته.

4-Dördüncü Hadîs: Abdullah b. Ömer b. Hatâb (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hepiniz birer sorumluluk sahibisiniz ve hepimiz sorumlu olduklarınızdan hesap vermeye mecbursunuz. Yöneticiler sorumluluk sahibidir ve sorumlu olduklarından mesuldür.” (Sahîh-i İbn Hibbân: 4491).

الحديث الخامس: عن ابي الدرداء رضي الله عنه قال قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من سلك طريقاً يطلب فيه علماً سهل الله به طريقاً من طرق الجنة، وإن الملائكة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم ليستغفر له من في السموات، ومن في الأرض، والحيتان في جوف الماء، وإن فضل العالم على العابد، كفضل القمر ليلة البدر على سائر الكواكب، وإن العلماء ورثة الأنبياء، وإن الأنبياء لم يورثوا ديناراً، ولا درهماً وإنما ورثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظ وافر.

5-Beşinci Hadîs: Ebü'd-Derdâ (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse, ilim öğrenmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolay kılar. Şüphesiz melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah’tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; geriye yalnızca ilim bırakırlar. O mirası elde eden kimse, bol nasip ve kısmet kazanmış olur.” (Sahîh-i Ebî Dâvud: 3641).

الحديث السادس: عن امية بن خالد بن عبدالله بن اسد رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم: أنه كان يستفتح بصعاليك المهاجرين.

6-Altıncı Hadîs: Ümeyye b. Hâlid b. Abdullâh b. Esed (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ihtiyaç sahibi muhacirlere yardım ederdi. (Keşfü'l-Esrâr: 59).

الحديث السابع: عن مصعب بن سعد بن ابي وقاص رضي الله عنهم قال رأى سوزان كه فضلا على من دونه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: هل تنصرون وترزقون إلا بضعفانكم.

7-Yedinci Hadîs: Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle buyurmuştur: “Ben kendimi diğerlerinden daha üstün düşünüyordum. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Size ancak zayıflarınız münasebetiyle yardım ediliyor ve rızık veriliyor, öyle değil mi?” (el-Câmi‘u’s-sagîr: 9572).

الحديث الثامن: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ فِي الْجَنَّةِ مَنَةٌ دَرَجَةٌ، أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَإِذَا سَأَلْتُمْ اللَّهَ فَاَسْأَلُوهُ الْفَرْدُوسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ، وَأَعْلَى الْجَنَّةِ فَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفْجَرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ.

8-Sekizinci Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz cennette yüz derece vardır. Allah bunları kendi yolunda savaşan mücahitler için hazırlamıştır. Her iki derece arasında gökle yer arası kadar mesafe bulunmaktadır. Sizler Allah’tan istediğiniz zaman Firdevs’i isteyiniz. Zira o cennetin ortası ve en yüksek yeridir. Onun üstü Rahmanın arşıdır ve cennetin ırmakları oradan kaynar.” (Tahrîcu’l-Müsned: 22087).

الحديث التاسع: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْلَا أَنْ رَجَلًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَطِيبُ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي وَلَا أَجِدُ مَا أَحْمَلُهُمْ عَلَيْهِ مَا تَخَلَّفَتْ عَنْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ.

9-Dokuzuncu Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Canım elinde olana yemin ederim ki; benden ayrı kalmaya razı olmayan, ancak onları taşıyacak maddi gücüm de olmayan müminler olmasaydı, Allah yolunda savaşan hiçbir müfrezeden geri durmazdım. Şüphesiz ki Allah’ın yolunda öldürülüp tekrar dirilmeyi, tekrar öldürülüp tekrar dirilmeyi, tekrar öldürülüp tekrar dirilmeyi ve tekrar öldürülmeyi çok isterdim.” (Sahîh-i İbn Hibbân: 4737).

الحديث العاشر: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُؤَادًا نَاقَةً، وَجَبَّتْ لَهُ الْجَنَّةُ.

10-Onuncu Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Müslüman olan bir kimse deve sağılacak kadar bir zaman Allah yolunda savaşır, cennet onun hakkı olur.” (Sahîhu’l- Câmi‘u: 6277).

الحديث عشر: عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعُدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رُوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

11-On Birinci Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)’ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sabah vakti veya akşam vakti kadar Allah yolunda yapılacak bir sefer, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır.” (Riyâzü’s-sâlihîn: 408).

الحديث الثاني عشر: عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رِبَاطٌ يَوْمَ وَلِيَّةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأُجْرِي عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفِتَانَ.

12-On İkinci Hadîs: Selmân-ı Fârisî (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda, bir gün nöbet tutmak, bir ay oruç tutmak ve gece namazı kılmaktan daha hayırlıdır. Eğer kişi ölürse dünyada yaptığı amelleri hâlâ yapıyormuş gibi sevabını alır ve cennette kendisine rızık verilmeye devam edilir. Kabir sorgusundan da emin olur.” (Sahîhu’l- Câmi‘u: 3483).

الحديث الثالث عشر: عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: رباط يوم في سبيل الله خير من الدنيا وما عليها.

13-On Üçüncü Hadîs: Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda bir gün hudut nöbeti beklemek, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır.” (Sahîhu'l-Buhârî: 2892).

الحديث الرابع عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: لا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجُرْحُهُ يَتَغَبُّ النَّوْنَ لَوْ نَدِمَ وَالرَّيْحُ رِيحُ مَسْكِ.

14-On Dördüncü Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki kıyamet günü, kanının rengi parlayarak ve kokusu da misk gibi olarak gelmiş olmasın.” (Ahkâmü'l-Kur'ân: 440/3).

الحديث الخامس عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: إن مقام أحدكم في سبيل الله أفضل من صلاته في بيته سبعين عامًا.

15-On Beşinci Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden birinizin Allah yolunda cihad etmesi, evinde oturup yetmiş sene namaz kılmasından daha hayırlıdır.” (Sünen-i Tirmizî: 1650).

الحديث السادس عشر: عن أبي عيسى رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: ما أغبرت قدما عبد في سبيل الله فتمسه النار.

16-On Altıncı Hadîs: Ebû Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda ayakları tozlanan kimsenin ayaklarına cehennem ateşi değmez.” (Sahîhu'l-Buhârî: 2811).

الحديث السابع عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: الشهيد لا يجد ألم القتل إلا كما يجد أحدكم ألم القرصة.

17-On Yedinci Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Şehit, ölüm zamanı sizlerden birinizin ısırıldığında hissettiği kadar acı hisseder.” (Sahîhu'l-Câmi'u: 3745).

الحديث الثامن عشر: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: ما من أحد يدخل الجنة يحب أن يرجع إلى الدنيا، وله ما في الأرض من شيء، إلا لشهيد يتمنى أن يرجع، إلى الدنيا فيقتل عشر مرّات، لما يرى من الكرامة.

18-On Sekizinci Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cennete giren hiç kimse, yeryüzündeki her şey kendisine verilse bile dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece şehit, gördüğü fazla itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya geri dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister.” (Sahîh-i Müslim: 1877).

الحديث التاسع عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: لا يجتمع كافر وقاتله في النار أبدا.

19-On Dokuzuncu Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kafir ile onun katili ebedîyyen cehennemde biraraya gelmez.” (Sahîh-i Müslim: 1891).

الحديث العشرون: عن عبدالله بن عمر بن العاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدِّينَ.

20-Yirminci Hadîs: Abdullâh b. Amr b. Âs (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda öldürülenlerin kul borçları hariç yaptıkları her şey bağışlanır” (Riyâzü’s-sâlihîn: 416).

الحديث الحادى والعشرون: عن فضالة بن عبيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ مِيتٍ يَخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الَّذِي مَاتَ مَرَابِطًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَإِنَّهُ يَنْمِي لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَيَأْمَنُ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ.

21-Yirmi Birinci Hadîs: Fadâle b. Ubeyd (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda düşmana karşı nöbet bekleyen kimselerin dışında bütün ölümlerin amel defterleri kapanır. Murâbitların ise, iyi amelleri kıyamet gününe kadar artmaya devam eder ve bu kimseler kabir azabından emindirler.” (Sahîh-i Ebî Dâvud: 2500).

الحديث الثانى والعشرون: عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَيْنَانِ لَا تَمْسَهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ.

22-Yirmi İkinci Hadîs: İbn Abbas (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ateş değmeyen iki göz vardır. Bunlar, Allah için ağlayan göz ile Allah yolunda uyanık sabahlayan gözdür.” (Sahîhu’l-Tirmizî: 1639).

الحديث الثالث والعشرون: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِه نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النَّفَاقِ.

23-Yirmi Üçüncü Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim gazâ etmeden ve gönlünde gazâ etme arzusu taşımadan vefat ederse, bir tür nifak üzere ölür” (Sahîh-i Müslim: 1910).

الحديث الرابع والعشرون: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَأَضْرَبُوا الْهَامَ، تَوَرَّثُوا الْجَنَانَ.

24-Yirmi Dördüncü Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Selâmı yaygınlaştırınız, yemek yediriniz ve savaşlarda kafirlerle mücadele ediniz ki cennetlere varis olasınız.” (el-Câmi’u’s-sağîr: 185/1)

الحديث الخامس والعشرون: عن عقبة بن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ وَأَعَدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ.

25-Yirmi Beşinci Hadîs: Ukbe b. Âmir (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Düşmanlarımıza elinizden geldiği ve gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız. Dikkat ediniz! Kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır” (Sahîh-i Müslim: 1917).

السادس و العشرون: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَكْرَهُ الشِّكَالَ فِي الْخَيْلِ وَالشِّكَالَ: أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجْلِهِ الْيُمْنَى بَيَاضًا، فِي يَدِهِ الْيُسْرَى، أَوْ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى وَرِجْلِهِ الْيُسْرَى.

26-Yirmi Altıncı Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) atların sekili olanını sevmezdi. Sekilik atın sağ arka, sol ön (veya sağ ön) ve sol arka ayağındaki beyazlık demektir.” (Sahîh-i Müslim: 1875).

الحديث السابع و العشرون: عن ابي وهب الجشمي رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: عَلَيْكُمْ بِحَلِّ كُمَيْتٍ أَوْ أَعْرٍ مُحَجَّلٍ أَوْ أَشَقْرٍ أَوْ أَغْرٍ مُحَجَّلٍ أَوْ أَذْهَمٍ أَوْ أَغْرٍ مُحَجَّلٍ.

27-Yirmi Yedinci Hadîs: Ebû Vehb el-Cüşemî (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Doru, sakar, ayakları sekili veyahut al, sakar, ayakları sekili, veya siyah, sakar, ayakları sekili olan atları besleyiniz.” (Sahîh-i Ebî Dâvud: 2543).

الحديث الثامن و العشرون: عن انس رضي الله عنه قال لم يكن شئ احب الي رسول صلى الله عليه وسلم: بَعْدَ النِّسَاءِ مِنَ الْخَيْلِ.

28-Yirmi Sekizinci Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)’ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kadınların sevgisinden sonra hiçbir sevgi, at sevgisi önüne geçmezdi.” (Zaifu'l-Nesâî: 3566).

الحديث التاسع و العشرون: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: أَلْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ.

29-Yirmi Dokuzuncu Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)’ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bereket, atların alınlarına düğümlenmiştir.” (Nehcü'l-Fusâha: 1109).

الحديث الثلاثون: عن السائب بن يزيد رضي الله عنه قال ان النبي صلى الله عليه وسلم: كان عليه يوم أُحُدٍ يرعان قد ظاهر بينهما.

30-Otuzuncu Hadîs: Ebû Sâib b. Yezîd (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Uhud gününde/savaşında, (daha iyi korunmak için) üst üste iki kalkan giymişti.” (Sahîhu'l-Tirmizî: 3738).

الحديث و الثلاثون: عن ابن عباس رضي الله عنهما قال كانت راية رسول صلى الله عليه وسلم: سوداء ، ولواؤه أبيض.

31-Otuz Birinci Hadîs: İbn Abbas (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in bayrağı siyah, sancağı ise beyazdı (Sahîhu'l-Tirmizî: 1681).

الحديث الثاني و الثلاثون: عن نعيم بن مسعود رضي الله عنه ان رسول صلى الله عليه وسلم: قال لرجلين جار من عند مسيلمة أما والله لولا أن الرُّسُلَ لا تُقْتَلُ لضربتُ أَعْنَاقَهُمَا.

32-Otuz İkinci Hadîs: Nuaym b. Mes‘ûd (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Müseylime’nin yanından gelen iki elçiye: Eğer elçilerin dokunulmazlığı olmasaydı şüphesiz boyunlarınızı uçururdum demiş (Sahîh-i Ebî Dâvud: 2761).

الحديث الثالث و العشرون: عن عايشه رضي الله عنها قالت قال رسول صلى الله عليه وسلم: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذُنُوبِهِ، ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ.

33-Otuz Üçüncü Hadîs: Hz. Âişe (r.a.) tarafından nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kul günahını itiraf edip tövbe ederse, Allah da onun tövbesini kabul eder.” (Sahîhu'l-Buhârî: 2661).

الحديث الرابع و الثلاثون: عن حذيفة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذي نفسي بيده لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنكر أو ليوشكن الله أن يبعث عليكم عقابا من عنده، ثم تدعونه فلا يستجيب لكم.

34-Otuz Dördüncü Hadîs: Huzeyfe b. Yemân (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Canım elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ya iyiliği emredip kötülükten sakındırırsınız veya Allah size bir ceza gönderir de O'na dua edersiniz ancak O, duanızı kabul etmez.” (Sahîhu'l-Tirmizî: 2169).

الحديث الخامس و الثلاثون: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ثلاثة لا ترد دعوتهم الصائم حتى يفطر والإمام العادل ودعوة المظلوم يرفعها الله فوق الغمام وتفتح لها أبواب السماء ويقول الرب وعزتي لأنصرنك ولو بعد حين.

35-Otuz Beşinci Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Üç kimsenin duası geri çevrilmez. Oruçlu, iftar edinceye kadar, adil sultan ve mazlumun duası ki Allah onu bulutların üzerine yükseltir. Göğün kapılarını onun üzerine açar ve şöyle buyurur: İzzetimin hakkı için kısa bir süre sonra olsa da sana şüphesiz yardım edeceğim.” (el-Tergîb ve terhîb: 121/2).

الحديث السادس و الثلاثون: عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الدعاء ينفخ مما نزل، ومما لم ينزل؛ فعليكم عباد الله بالدعاء.

36-Otuz Altıncı Hadîs: İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dua, inen ve henüz inmeyen her çeşit musibet için yararlıdır. Belayı sadece dua geri çevirir. Öyleyse ey Allah'ın kulları sizlere dua etmek düşer.” (Tahrîc-i Şerhu's-Sünne: 189/5).

الحديث السابع و الثلاثون: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله: الدعاء مخ العبادة.

37-Otuz Yedinci Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dua ibadetin esasıdır.” (Sahîhu'l-Tirmizî: 3247).

الحديث الثامن و الثلاثون: عن سلمان الفارسي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يرد القضاء إلا الدعاء ولا يزيد في العمر إلا البر.

38-Otuz Sekizinci Hadîs: Selmân-ı Fârisî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Başa gelecek belayı ancak dua engeller, ömrü de ancak yapılan iyilikler uzatır.” (Sahîhu'l-Tirmizî: 2139).

الحديث التاسع و الثلاثون: عن ابي موسى رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مثل الذي يذكر ربه والذي لا يذكر ربه مثل الحي والميت.

39-Otuz Dokuzuncu Hadîs: Ebû Musâ (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Rabbini zikreden kişi ile zikretmeyen kişi, diri ile ölü gibidir.” (Sahîhu'l-Buhârî: 6407).

الحديث الرابعون: عن عبدالله بن ابي اوفى رضي الله عنه قال دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم: وم الأحراب على المشركين فقال اللهم منزل الكتاب سريع الحساب اللهم اهزم الأحزاب اللهم اهزمهم وزلزلهم.

40-Kırkinci Hadis: Abdullâh b. Ebû Avf (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Hendek savaşında müşriklere şöyle beddua etmiştir: “Ey kitabı indiren, hesabı süratli olan ve güçlü toplulukları helâk edebilen Allah'ım! Müşriklerin kökünü kurut ve onları darmadağın et.” (Sahîhu'l-Buhârî: 3024).

Eserde Bulunan On Hadîs ve Türkçe Tercümesi

Bu bölümde makalenin yayın sınırlarını aşmamak için Abdülbaki-i Buhârî'nin söz konusu eserinde yer alan sadece on kısa hadîsin Türkçe tercümesi yapılmıştır. Bu örnekler sayesinde eser hakkında daha fazla fikir edinmek mümkündür:

الحديث العاشر: عن أبي هريرة رضي الله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قاتل في سبيل الله فواق ناقة، وجبت له الجنة.

یعنی هر کس که محاربه کند در راه خدای تعالی زمانی به مبلغ و مقدار میان دو دوشیدن شتر یعنی آن مقدار بعد از دوشیدن که شیر با پستان آید از فوق و ازین جهتش فواق گویند ثابت و لازم گردد از برای او بهشت تفضلاً من الله تعالی و احساناً.

1-Onuncu Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Müslüman olan bir kimse deve sağılacak kadar bir zaman Allah yolunda savaşır, cennet onun hakkı olur.” (Sahîhu'l-Câmi'u: 6277).

Yani, yüce Allah yolunda ikinci defa deve sağılacak bir süre kadar -deve sağıldıktan ve süt memesine gelene kadar- savaşan herkes bu üstünlüğü sebebiyle Allah'ın inayetiyle cennete girmesi ihtimal dahilindedir denilmiştir.

الحديث عشر: عن انس رضي الله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لَعْدُوَّةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

یعنی سیری در اول روز تا وقت زوال یا سیری از زوال تا آخر روز در راه خدای تعالی و جهاد بهتر است از دنیا و از آنچه در دنیاست از مال و متاع دنیا که او را باشد و او از برای تقسیمست نه از برای شک یعنی هر دو قسم سیر و رباط بهترست.

2-On Birinci Hadîs: Enes b. Mâlik (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sabah vakti veya akşam vakti kadar Allah Teâlâ yolunda yapılacak bir sefer, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır.” (Riyâzü's-sâlihîn: 408).

Yani, ilk günden yok olana kadar veya yok olduktan diriliş gününe kadar yüce Allah'ın yolunda bir sefere katılmak, dünya ve içindekilerden, kişinin dünyada sahip olduğu mal ve mülkten daha iyidir. Sefer paylaşım içindir, kuşku için değildir. Yani, hem sefer hem de konak yeri her iki kısım da güzeldir.

الحديث الخامس عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان مقام أحدكم في سبيل الله أفضل من صلاته في بيته سبعين عاماً.

یعنی به درستی که قیام و ایستادن یکی از شما در راه خدای تعالی و جهاد فاضلترست از نماز او در خانه او هفتاد سال.

3-On Beşinci Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden birinizin Allah yolunda cihad etmesi, evinde oturup yetmiş sene namaz kılmasından daha hayırlıdır.” (Sünen-i Tirmizî: 1650).

Yani, sizden birinizin yüce Allah’ın yolunda doğru dürüst çabalaması ve cihad etmesi evde yetmiş yıl namaz kılmasından daha faziletlidir.

الحديث السادس عشر: عن أبي عيسى رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما أغبرت قدما عبد في سبيل الله فتمسسه النار.

یعنی گرد آلود نشد دو پای بنده در راه خدای تعالی یعنی در جهاد که برسد آن بنده را آتش دوزخ فکیف که سعی بلیغ در جهاد نماید و قتل کند یا مقتول گردد به طریق اولی که آتش دوزخ بدو نرسد ان شا الله تعالی.

4-On Altıncı Hadîs: Ebî Abbas (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda ayakları tozlanan kimsenin ayaklarına cehennem ateşi değmez.” (Sahîhu’l-Buhârî: 2811).

Yani, yüce Allah yolunda savaşa katılıp iki ayağı tozlanmayan kimseye cehennem ateşi tesir eder, ancak savaşa katılıp birini öldürürse veya ölürse bu hadîse göre inşallah cehennem ateşi ona zarar vermez.

الحديث التاسع عشر: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يجتمع كافر وقاتله في النار أبداً.

یعنی مجتمع نشوند کافر و کشنده او با هم در دوزخ هرگز مراد آنست که مجاهدی که کافری بکشد نرود به دوزخ ابداً.

5-On Dokuzuncu Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kafir ile onun katili ebedîyyen cehennemde biraraya gelmez.” (Sahîh-i Müslim: 1891).

Yani, kafir ve onu öldüren kişi asla cehennemde birlikte bulunmaz. Bundaki murad, bir kâfiri öldüren bir mücahid asla cehenneme girmeyecektir.

الحديث العشرون: عن عبدالله بن عمر بن العاص رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: القتل في سبيل الله يكفر كل شيء إلا الدين.

یعنی که مقتول کشتن در راه خدای تعالی می پوشد و سبب مغفرة خدای تعالی می شود همه ذنوب را الاوین یعنی حقوق آدمیان.

6-Yirminci Hadîs: Abdullâh b. Amr b. Âs (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda öldürülenlerin kul borçları hariç yaptıkları her şey bağışlanır” (Riyâzü’s-sâlihîn: 416).

Yani, yüce Allah yolunda öldürülen kişi affedilir ve yüce Allah’ın mağfiretine mazhar olur, kul hakkı dışındaki bütün günahları bağışlanılır.

الحديث الثاني والعشرون: عن ابن عباس رضي الله عنها قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: عينان لا تمسهما النار: عين بكت من خشية الله، وعين باتت تحرس في سبيل الله.

یعنی دو چشم است که نمی رسد بدایشان آتش دوزخ چشمی که گریسته باشد از ترس خدای تعالی و چشمی که شب گذاشته بود در پاسبانی مجاهدان در راه خدای تعالی عین اولی کنایست از عین

عالم عابد مجاهد با نفس زیرا که خشیه منحصر است در علما لقوله تعالى إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ تا مناب افتد با عین مجاهده با کفار.

7-Yirmi İkinci Hadîs: İbn Abbas (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ateş değmeyen iki göz vardır. Bunlar, Allah için ağlayan göz ile Allah yolunda uyanık sabahlayan gözdür.” (Sahîhu’l-Tirmizî: 1639).

Yani, cehennem ateşinin değmediği iki göz vardır. Bunlardan biri yüce Allah korkusundan ağlayan, diğeri yüce Allah yolunda mücadele edenleri muhafaza için gece uyanık kalan. İlki nefsi ile mücadele eden âbid olan âlimden kinayedir. Kafirlerle mücadele eden ulema için yüce Allah’ın “Kulları içinde Allah’tan ancak âlimler korkar” kavli yaygın hale gelmiştir.

الحديث الثالث العشرون: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِه نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ.

یعنی هر کسی که بمیرد و غزاة نکرده باشد و حدیث نگفته باشد بدان نفس خود را یعنی نگفته باشد با نفس که کاشکی که غازی بودمی اگر بتوانستمی بمیرد بر بعضی و وصفی از نفاق یعنی مشابه منافقان به تخلف از جهاد گردد درین وصف.

8-Yirmi Üçüncü Hadîs: Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim cihad etmeden veya kendini niyet olarak cihada hazırlamaksızın vefat ederse, nifakta bir şube üzerine ölü” (Sahîh-i Müslim: 1910).

Yani, her kim gaza etmeden ölürsen ve bu konuda nefsin söz geçirmese, yani kendi nefsiyle keşke gazi olsaydım demese, eğer ölürsen bu vasfıyla cihad sırasında nifak çıkartan münafıklara bir yönüyle benzemiş olur.

الحديث و الثلاثون: عن ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَتْ رَايَةَ رَسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سُودَاءَ ، وَلَوْأُوهُ أَبْيَضُ.

یعنی علم پیغمبر صلی الله علیه و سلم سیاه بود و لوا او صلی الله علیه و سلم سفید بود نام آن علم عقاب بود و ام الحرب کنیه ابن رایب بزرگست و آن را صاحب حرب نگاه دارد و مقاتلان لشکر میل بدان کنند و بر آن گرد شوند و آن بزرگتر از لوا بود و لوا بیرق است و علم کوچک که نشانه کبکبه امیر باشد و با او دایر بود هر جا که امیر رود همراه بود.

9-Otuz Birinci Hadîs: İbn Abbas (r.a.)’tan rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in bayrağı siyah, sancağı ise beyazdı (Sahîhu’l-Tirmizî: 1681).

Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bayrağı siyah ve sancağı beyazdı. O sancağın adı ‘ukâbtı. Ümmü’l-Harb o büyük sancağın künyesiydi. Onu harb sahibi elinde tutardı. Savaşan askerler ona ilgi duyar ve etrafında toplanırdı. O bütün sancaklardan daha büyüktü ve bayrak sancağıydı. Küçük sancak Emîr’in püskülünün nişanesiydi. Hep O’nunla birlikteydi ve Emîr nereye giderse O’na eşlik ederdi.

الحديث السادس و الثلاثون: عن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ، وَمِمَّا لَمْ يَنْزَلْ؛ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالْأُذْعَاءِ.

یعنی به درستی که دعا و خواندن خدای عز و علا سود می دهد از بلایی که نازل شده و از بلایی که نازل نشده پس ملازم باشید ای بندگان خدای دعا را اما نفع دعا در بلا نازل که قابل رفعت آنکه

مزال و مرفوع شود و در غیر قابل صبر و تحمل در آن و رضا بدانست تا تمنی خلاف بوده بکند و بدان مشوش نگردد و اما نفع دعا از جهت بلایی که نازل نشده است آنکه بر برکت دعا آن بلا ازو مصروف و مدفوع گردد.

10-Otuz Altıncı Hadîs: İbn Ömer (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dua, inen ve henüz inmeyen her çeşit musibet için yararlıdır. Belayı sadece dua geri çevirir. Öyleyse ey Allah’ın kulları sizlere dua etmek düşer.” (Tahrîc-i Şerhu’s-Sünne: 189/5).

Yani, doğruca dua etmek, yüce ve değerli Allah’tan talepte bulunmak nazil olan ve nazil olmayan bir bela için faydalıdır. O halde ey Allah’ın kulları birbirinize dua edin. Sadece dua, nazil olan belayı def edebilir ve onu hükümsüz kılabilir. Sabır ve tahammülün mümkün olmadığı bir bela karşısında dua edin ki temenni hasıl olsun ve perişanlık izâle olsun. Duanın bereketi sayesinde henüz nazil olmayan bir bela ortadan kalkar.

Sonuç

Hakkında fazla bilgi bulunmayan Abdülbâkî-i Buhârî’nin Farsça olarak kaleme aldığı eseri mensur türdedir. Eser bir mukaddime, kırk hadîs ve bu hadîslerin mensur şerhlerinden oluşmaktadır. Dört beytin yer aldığı eserde hâtimeye yer verilmemiştir. Mukaddimedede Abdülbâkî’nin adı, doğum yeri ve yaşadığı şehir zikredilmiş, eserin telif sebebi belirtilmiş ve kırk hadîs derlemenin önemine vurgu yapılmıştır. Abdülbâkî, Kanûnî Sultan Süleyman’ın adını anarak eseri ona ithaf etmiştir. Eserde râvilerin adları genellikle Arapça hadîs metninde yer almıştır. Seçilen hadîslerin büyük çoğunluğu temel İslam kaynaklarında bulunmaktadır. Eserde yer alan hadîsler; âdalet, adil sultan, sefere katılmak, rızık, nöbet tutmak, savaşa hazırlanmak, iyiliği emretmek, gazi olmak, sorumluluk, ilim, yardım etmek, cihad etmek, şehit olmak, cennete girmek, diğer âlem, gaza, selamlaşmak, atlar, kadın sevgisi, ilmin önemi, bayrak ve sancak, günah, tövbe, dua, Allah’ı zikretmek ve müşrikler hakkındadır. Hadîslerin büyük çoğunluğu Buhârî, Tirmizî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi meşhur hadîs alimlerin eserlerinde yer almaktadır. Toplumsal fayda ve öğreticilik ön planda tutulduğu için eserde sade bir dil ve samimi bir üslup tercih edilmiştir. Hadîslerin izahında âyetlerden ve başka hadîslerden istifade edilmiştir. Müellif eserde mahlasını kullanmamış ve tek bir konuya bağlı kalmamıştır. Eser çeşitli hadîsler bir araya getirilerek derlenmiştir ve bu hadîslerin sahîh olmasına özen gösterilmiştir. Her hadîsten sonra sadece açıklama yapılmış, konuyu daha iyi anlamlandıran hikâyelere yer verilmemiştir. Bazı hadîslerin açıklamalarında insanî nasihatlere yer verilmiş ve bu yönüyle eser bir rehber mahiyetindedir. Eserde şerhi yapılan hadîslerin uzunluk ve kısalıklarına dikkat edilmemiştir. Eserin kütüphanelerde fazla nüshasının olmaması, halk tarafından dikkate alınıp takip edilmediğini göstermektedir.

Kaynakça

Akkuş, Metin. (2006), *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum.

Canım, Rıdvan. (2010), *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara.

- Çavuşoğlu, Ali. (2015), *Türk İslâm Edebiyatı (Kitaplar, Türler, Devirler ve Şahsiyetler)*, Tezmer Yayınevi, Kayseri.
- Kanar, Mehmet. (2015), *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.
- Kandemir, M. Yaşar. (2022), “Kırk Hadîs”, *DİA*, C 25, Türkiye Diyanet Yayınları, Ankara, s. 466-69.
- Karahan, Abdülkadir. (1954), *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Karahan, Abdülkadir. (2022), “Kırk Hadîs”, *DİA*, C 25, Türkiye Diyanet Yayınları, Ankara, s. 469-73.
- Pala, İskender. (2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Tanyıldız, Ahmet. (2021), *Gülname - Kırk Hadîsin Şiircesini*, Aktaş Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım, Selahattin. (2000), *Osmanlı'da Kırk Hadîs Çalışmaları*, Osmanlı Hadîs Araştırmaları Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Alim. (2006), *Kırk Hadîs*, Buruciye Yayınları, Sivas.
- Yüceer, Mustafa. (2021), *Hadîs İlmi Açısından Osmanlı Manzum Hadîs Edebiyatında Yer Alan Rivâyetler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.

Elektronik Kaynaklar

- Câmiu'l-Hadîs*, <https://hadith.inoor.ir>, [Erişim tarihi: 11.03.2022].
- Dorar*, <https://dorar.net/hadith> [Erişim tarihi: 11.03.2022].
- Hadîs Kitapları*, <https://www.hadiskitaplari.com/> [Erişim tarihi: 11.03.2022].
- Hadîs Veritabanı*, <https://www.hadisveritabani.info/> [Erişim tarihi: 11.03.2022].
- Hadîslerle İslam*, <https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr>, [Erişim tarihi: 11.03.2022].
- İslami Okul*, <https://www.islamiokul.com/kitap/files/a.s.htm> [Erişim tarihi: 11.03.2022]

Eserin Tahkikli Metin Neşri²

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[1] الحمد لله الذي ﴿مَنْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ﴾ [آل عمران، 3/164] و أوضح لهم مناهج الصدق و الصواب لوامع سننه، و جوامع كلماته و تشهد ان لا اله الا الله و جل لا سريك له الموجد بذاته و بقائه و تشهد ان محمدا عبده و رسوله الذي جعل آدم و من دونه تحت لوائه صلى الله عليه و على آله و اصحابه الطيبين الطاهرين صلوة تامه دائمه الى يوم الدين. **اما بعد:** چنين گوید عبد ضعيف المحتاج الى رحمة الله الملك الغنى خادم احاديث النبوى عبدالباقي الحسينى البخارى مولد او المكى متوطناً وفقه الله لما يحب و يرضاه و جعل آخر يه خير من [2] دنياه كه بر نظر انور اصحاب سير مستقيميه و بر بصر از هزار باب الباب و عقول سليمه پوشيده نمايد كه بهترين خيرا كه عمر گرامى و حيات و زندگانى بان صرف شود علوم دينيه و معارف يقينيه است زيرا كه مقرر است كه علم سبب حيات قلوب و وسيله معرفت حضرت علام الغيوب و موجب رفع درجات و مثمر نتايج خير و سعادتست و كلام ربانى و پيام سبحانى از آن خير مى دهد كه ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ تَرَجَاتٍ﴾ [المجادلة، 58/11] و ديگر جهت علو مرتبه و سمو منقبه كافيست اهل علم را كه حضرت جلال احديت در اثبات وحدانيت و شهادت بران ايشان را ثانياً ذات عالي صفات خود و ملائكه ملكوت گردانيد چنانچه آيت كريمه ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ﴾ [آل عمران، 3/18] مبنى از اين معنى است و زبان معجز بيان حضرت خواجه كاينات عليه افضل الصلوات [2] و اكمل التحيات گاهى ايشان را بعت وراثت انبيا ستوده كه «الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ» [عارضه الأهودي، 106/4] و زمانى ايشان را به فضيلت مشابهت بان طايفه ناجيه وصف فرموده كه «عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ» [ضعيف الجامع، 5052] و در وصايات لقمان حكيم آورده كه يا نبى عليك بمجاله العلماء فان الله تعالى نحى القلب الميت بالعلم. و بى شبهه علم حديث نبوى صلى الله عليه و سلم از اشرف علوم دين است نزد زمره مؤمنين زيرا كه سنن سننيه و احاديث مرضيه اوتانى ادله اسلام و مبين اكثر احكام و مميز حلال از حرام و مفسر كلام ملك علام است پس بنا برين از اين علم كه اشرف و هم علومست جهت تحفه مجلس شريف سلطان سلاطين العالم مالك ممالك الترك و العرب و العجم حافظ بلاد الله ناصر عباد الله حامى العلماء و الصلحا و المنورعين ما حى الكفرة و الرفضة و المبتدعين. شعر:

شه و شهنتشان پشت بر پشت او نكين سعادت در انگشت او

[3] رباعى:

گر وصف كنم زبان وصف تو كجاست و ر شكر كنم قوت شكر تو كراست

گر زانكه نمايم به دعا ختم رواست در دست متاعى كه مرا هست دعاست

السلطان بن السلطان بن السلطان و الحاقان بن الخاقان ابو مظفر و المنصور من عند الله المنان حضرت سلطان سليمان بن عثمان ابد الله تعالى ظلال عاطفته و ايام دولته و مرحمته على مفارق المسلمين الى يوم الدين أمين رب العالمين چهل حديث از كتاب مشكاة المصابيح كه از كتب معتمده معتبره مشهوره است اخراج نموده از علوشان و مرتب عادل و جهاد در راه خداى تعالى و دعا و استمداد و آنچه مناسبيت باينها دارد ترجمه به لغت فارسى و از تكلف عبارت خالى در قيد ضبط و تحرير در آورد اميد كه به نظر خجسته اثر رسیده از شرف قبول بهره ور گردد انه قريب مجيب.

الحديث الأول: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَالْعَاصِمِ بْنِ رَضِيٍّ أَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْمُسْلِمِينَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى [3] عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ عَنِ يَمِينِ الرَّحْمَنِ، وَكَلْنَا يَدَيْهِ يَمِينًا، الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا» [صحيح النسائي، 5394]

² Eserin mevcut olan tek yazma nüshası yazılmış ve varak numaraları gösterilmiştir. Eserdeki ayet ve hadisler hareketlendirilmiş ve kaynakları belirtilmiştir. را harf-i nişânesi, sonuna geldiği isimden ayrı yazılmıştır. به izafet harf-i başına geldiği isimden ayrı yazılmıştır. مى edati daima fiilden ayrı yazılmıştır. Olumsuz fiilin başındaki نه harfi ن şeklinde düzeltilmiştir.

سرور کائنات علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات می فرماید که به درستی که عادلان مقربانند نزد حق تعالی و بر منبرهای نورند از یمین عرش رحمن تعالی و تقدیس یا آنکه ایشان را کرامت و عزت و علو منزلت و درجت باشد پیش خدای تعالی و تقدیس. زیرا که کسی که عظیم القدر می گردد شأن او آنست که جای می گیرد از یمین سلطان و ذکر یمین و اصابه باسم ظاهر در مقام اضما مؤید اینست نه قرب مکانی که حق تعالی منزّه است از مکان و منابر محمول بر حقیقت تواند بود چنانچه ظاهر حدیث است و کنایت از منازل رفیعه نیز و ممکنست جمع بین المعینین از برای آنکه کسی که بر منبرست بر مرتبه و درجه اعلی است و کلنا یدیه یمین تدبیلست جهة دفع و هم کسی که توهّم کند که حق تعالی را یمینی است که در مقابله یسارست از برای آنکه یسار به نسبت [4] با یمین ضعیف است بس اگر حق تعالی را یمینی و یساری بودی هر آینه ضعیف و قوت بدو منسوب بودی تعالی الله عن ذلک کله او را قدر و نعم و عطای کامله بی نقصست و تنبیه ید از برای استیعاب و تکثیرست همچون فَأَرْجِعْ أَلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ وَ لَبِيبٌ وَ سَعْدِيكٌ وَ آنچه از ذکر یمین و ید و اصبع و غیر آن از صفات منسوبه به حق تعالی آمده طریق سلف در آن تصدیق و تسلیمست و عدم اشتغال بناویل بآنکه گویم صفتی ز صفتهای حق تعالی است و ما عالم به کیفیت آن نیستیم و قوله الذین یغفلون بر تقدیر تدنیل و کلنا یدیه یمین نه اعتراضیه او که بران تقدیر الذین خبر آن باشد استینافست گویا که سوال می رود که کیستند این مقربان که فایز شده اند به درجه عظمی و منحت کبری جواب داده می شود که ایشان کسانی اند که عدالت نموده اند در حکم و قضیه نفس خود و ازواج و خواص خود و در آنچه مقلد و والی آنند و در تحت آیدی و عهده ایشانست از خلافت و امارت یا قضا و حسبه یا غیر آن [4ب] بس عدل با نفس خود آن بود که ضایع نکند وقت خود را در غیر آنچه امر کرده خدای تعالی بدان و امتثال اوامر او کند و منزجر از نواهی او گردد علی الدوام چنانچه داب اولیا مقربین است یا غالباً چنانچه عادت صلحاً مؤمنین است.

الحدیث الثانی: عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان السلطان ظل الله في الارض يأوي إليه كل مظلوم من عباده فإذا عدل كان له الأجر و على الرعية الشكر وإن جار كان عليه الاصر و على الرعية الصبر» [تخریج الإحیاء، 121/4]

خواجه عالم صلی الله علیه و سلم می فرماید که پادشاه همچون سایه ایست در روی زمین و اضافت ظل به حق تعالی اضافه تشریفی است همچون بیت الله و ناقه الله و اشارتست بدانکه این ظل نه همچو دیگر ظلال است بلکه او را شانیست و مزید اختصاصی که خلیفه الله شده است و یأوی الیه یعنی جای می گردد پناه می برد به سوی او هر مظلومی از بندگان حق تعالی بیان وجه شبه است یعنی همچنانچه [5] مردم راحت می یابند از سردی سایه و پناه می برند از گرمی آفتاب بدان همچنین مردم پناه می گیرند از حرشه ظالمان ببرد خیر عدل پادشاه پس چون عدل کند باشد او را مزد آن در دنیا و آخرت و لازم باشد بر زیردستان شکر عدل او و چون جور و بیداد کند باشد بر گناه و ثقل آن جور و لازم بود بر رعیت صبر کردن بر آن جور اگر سؤال کنند که چون سلطان در دنیا ظل الله و هر مظلومی بدو پناه می برد هر آینه عادل بود بس مترتب نشود برو که و اذا جار یعنی چون جور کند تا آخر جواب گوئیم که این گفته اند که السلطان ظل الله بیان شأن سلطان است یعنی که لایق آنست که او بدین صفت باشد پس چون جور کند بیرون رود و از آنچه شان او آن بود که آن بودن اوست ظل الله تعالی.

الحدیث الثالث: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله: إمام عادل، وشاب نشأ في عبادة الله، ورجل قلبه معلق في المساجد، [5ب] إذا خرج منه حتى يعود إليه، ورجلان تحابا في الله اجتماعاً عليه وتفرفاً عليه، ورجل ذكر الله خالياً ففاضت عيناه ورجل دعته امرأة ذات حسب وجمال فقال: إني أخاف الله ورجل تصدق بصدقه فأخفاها حتى لا تعلم شيماله ما تنفق يمينه.» [صحيح ابن خزيمة، 358] متفق عليه.

یعنی هفت کس داخل می گرداند خدای تعالی و تقدیس ایشان را در رحمت و رعایت و کنف و حمایت خود یا در ظل عرش خود چنانچه در بعض روایات این حدیثست که فی ظل عرشه در روزی که هیچ رحمتی و حمایتی نباشد مگر رحمت و حمایت او. اول: ایشان پادشاه و حاکم عادل دادگر که عدل کند یعنی وضع عر شینی در موضع خود و انصاف و سویت و توسط بین الافراط و التفریط در امور نماید دوم: جوانی که نشو و نما کند در عبادت خدای تعالی از پس تکلیف تا سن کبر. سیوم: مردی که دل او مربوط و معقود بود به علاقه محبت عبادت در مسجد و مشعوف و سوخته بود از محبت آن چون بیرون رود از مسجد تا باز گردد به مسجد [6] و این کس نباشد الاسقی کما ورد المسجد بیت کل تقی. چهارم: دو مرد که یکدیگر را دوست

دارند از برای خدای تعالی نه برای غرضی دنیوی اگر مجتمع و همنشین باشند بر حبّ فی الله باشند و اگر منفزق شوند هم بران باشند و حفظ مودت نمایند در حضور و غیبت. پنجم: مردی که یاد کند خدای تعالی را در حالتی که خالی بود یعنی بی حضور کسی پس روان شود از چشمهای او اشک از خوف حق تعالی و شوق او. ششم: مردی که بخواند او را زنی صاحب اصالت و خصایل حمیده و حسن و جمال بزنا با او پس گوید این مرد مدعوّ که به درستی که می ترسیم از عقاب خدای تعالی و حسب با جمال ضم کرد زیرا که نفس به جمیله شریفه میل بود. هفتم: مردی که بدهد صدقه را پس اخفا کند آن را تا غایتی که نداند آنکس که در دست جب او باشد آنچه انفاق می کند دست راست او و این معنی به خدیف من از من بشماله باشد و شاید که مراد مبالغت در اخفا بود و معنی آنکه اگر شمال دانا بودی صدقه یمین را ندانستی از غایت اخفا [6] و رعایت اخلاص.

الحديث الرابع: عن عبدالله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ألا كلكم راع وكلكم مسؤول عن رعيته، فالإمام الذي على الناس راع وهو مسؤول عن رعيته» [صحيح ابن حبان، 4491]

پیغمبر خدای الله علیه و سلم می فرماید که بدانید و آگاه باشید که همه شما حافظ و نگاه دارنده اید و همه شما مسئول حق تعالی خواهید بود از رعیت خود یعنی از محفوظات و زیردستان خود پس امام و حاکم بر مردم حافظ و راعی ایشانست و او مسئول گردد در قیامت از عدل با رعیت و حفظ آنچه متعین است برو چون حفظ شرایع ایشان و منع از اخلاص مبتدعان و ملحدان در آن و اقامت حدود در میان و حمایتشان از ظالمان و محاربه با اعدا ایشان و مراد براعی درین حدیث هر کس است که حاکم بود بر شخصی یا قومی یا چیزی و سوال کند خدای تعالی از هر حاکمی و از هر امیری که حفظ عدل و امنت کرده یا نه.

الحديث الخامس: عن ابي الدرداء رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم: «يقول من سلك طريقاً يطلب فيه علماً سهل الله به طريقاً من طرق الجنة، وإن الملائكة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم ليستغفر له من في السموات، ومن في الأرض، والحيتان في جوف الماء، وإن فضل العالم على العابد، كفضل القمر ليلة البدر على سائر الكواكب، وإن العلماء ورثة الأنبياء، وإن الأنبياء لم يورثوا ديناراً، ولا درهماً و إنما ورثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظّ وافٍ» [صحيح أبي داود، 3641]

یعنی هر کس که برد و راهی از راههای سفری یا حضری که طالب باشد در رفتن آن راه علمی از علوم دینی را ببرد خدای تعالی او را در راهی از راههای بهشت یعنی توفیق دهد و سهل گرداند بر و سلک طریق جنت و نسبت سلوک به حق تعالی مشاکله را بود و به درستی که فرشتگان باز می دارند پره‌های خود را از طیران و نزول می کنند بر علما جهت شنیدن ذکر و در پس یا تواضع می کنند بر تقدیری که وضع و خفص جناح مجاز از تواضع بود از جهت اراده رضای طالب علم مستفید و به درستی [7] که عالم مفید استغفار می کند از برای او و طلب تخلیه او می کنند از هر چه لایق او نیست هر که در آسمانها است و هر که در زمین است یعنی جمیع موجودات از ملائکه انس و جن و غیر ایشان حتی ماهیان در درون آب دریا از برای آنکه برکت علم و عمل و ارشاد و فتوی ایشان سبب رحمت عالمیانست کما قال علیه الصلوه والسلام «بِهِمْ تُنصَّرُونَ، وَبِهِمْ تُرْزَقُونَ» [تحف العقول، 1325] یعنی سبب ایشان باران و روزی داده می شوند و وجود ایشان امانتست از قیام ساعت تا ایشان در میان مردم باشند قیامت برنخیزد و به درستی که مزیت مردست عالم که جانب علم او بر عمل او غالب می باشد بر عابد که جانب عمل او بر علم او غالب بود همچو مزیت نور ماهتابست در شب چهارده بر نور باقی کواکب و به درستی که علما ورثه و میراث گیران انبیا اند صلوات و سلامه علیهم و به درستی که انبیا میراث ندادند دینار و درهم را مگر علم را پس هر که فرا گرفت علم را فرا گرفت بهره تمام را و چون عبادت نور و کمالیست لازم ذات عابد و متخطی و متعدی نمی شود ازو بغیر مشابه نور کواکب باشد [8] و علم چون کمالیست که موجب شرف نفس عالمست و متعدی می شود ازو بغیر جهت اضارت و تکمیل او لیکن عالم آن نور و کمال را از حضرت نبی الله صلی الله علیه و سلم و تلقی و اخذ کرده پس او را ازین جهت تشبیه بقمر کرد قتاده رضی الله عنه گوید بابتی از علم که کسی جهت صلاح نفس خود و دیگران ضبط و حفظ کند فاضلتر از عبادت یک ساله بود و نوری رحمة الله علیه گوید که بعد از فزایض هیچ عمل افضل از طلب علم نیست و شافعی رحمة الله علیه گوید که طلب علم فاضلترست از نماز نافله کردن.

الحديث السادس: عن أمية بن خالد بن عبدالله بن اسد رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم: «إنه كان يستفتح بصعاليك المهاجرين» [كشف الاسرار، 59]

یعنی رسول خدای صلی الله علیه و سلم می طلبد فتح و ظفر و نصرت را بر کفار از خدای تعالی بهمت و برکت درویشان اهل هجرت بآنکه درخواست دعا و همت از ایشان می کرد یا با آنکه می گفت اللهم انصر علی الکفار بحق عبادک المهاجرین الصعاليک و این حدیث دلیلی عظیمست بر تعظیم [8] فقر و درویشان و طلب دعای ایشان و تبرک جستن بدیشان و نیز دلالت می کند بر آنکه مردم عظیم الشان و المرتبه را مستحب است که طلب دعا از کسانی که به مرتبه دون ایشان باشند نمایند از برای متابعت و خاطر حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم در تعظیم ایشان افزايند و همت طلبند و ناظم درین معنی گوید: بیت:

هر آنکس که همت ز درویش برد اگر بر فریون زو از بین برد

الحديث السابع: عن مصعب بن سعد بن ابي وقاص رضي الله عنهم قال رای سوزان که فضلا علی من دونه فقال رسول الله صلى الله وسلم: «هل تنصرون وترزقون إلا بضغفانكم» [الجامع الصغير، 9572]

راوی گوید که سعد بن ابی وقاص دیده بود و اعتقاد کرده آنکه او راست فضلی و رجحانی بسبب شجاعتی و کرمی و سخاوتی که دارد بر کسانی که دون و زیر دست او انداز ضعفاى مؤمنین که قادر بر انفاق و جهاد نبودند پس گفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم در ردّ جوابش آیا نصرة داده می شوید شما و روزی داده می شوید مگر به برکت ضعفا شما [9] یعنی که نه چنین است بلکه این شجاعت و سخاوت شما به برکت ضعفا مسلمین است و از جهت تحقیر و توییح جواب را در صورت استفهام انکاری آورد تا تکبر نکنند مجاهدان و غاریان بر ضعفا که قادر بر جهاد نیستند زیرا که ایشان به واسطه ضعف معذوراند و بدل با ایشانند و دعا می کنند از برای ایشان در خلوات و خلف صلوات بعلیه و نصرة.

الحديث الثامن: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن في الجنة مئة درجة، أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض، فإذا سألتم الله فاسألوه الفردوس، فإنه أوسط الجنة، وأعلى الجنة فوقه عرش الرحمن، ومنه تفرج أنهار الجنة» [تخریج المسند لشعيب، 22087]

معنیش راجع باینست که به درستی که در بهشت صد درجه و منزلت است که آماده کرده است حق تعالی از برای مجاهدان در راه او و در اصطلاح شرع مجاهد کسی را گویند که مقاتله و محاربه نماید با کفار جهت تقویت [9] دین لقوله عليه الصلوة و السلام «مَنْ قَاتَلَ لِيَتَكُونَ كَلِمَةً لِلَّهِ هِيَ الْعُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» [صحيح ابن حبان، 4636] و در لغة مجاهده مقاتله و محاربه با دشمن است با بذل جهد و طاقت در دفع یکدیگر ما پس الدر چنین که میان هر دو درجه از آن درجات همچون میان آسمان و زمین است و درجه یا درجه حسبی بود چون غرف رفیعه یا معنوی و مراد کثرة نعم و عظم احسان بود فاذا سألتم الله حث و ترغیب است بر تحصیل آنچه حاصل شد بدو اقصی درجات بهشت که حق مجاهده حق الجهادست چه بها در مراتببست و در مقابله آن مراتب درجات که اعلا آن فردوسست و فردوس از آن کسی است که حق جهاد یعنی جهاد خالصا لوجه الله به جای آورده باشد با عدو و نفس و شیطان یعنی پس هرگاه که درخواست کنید از حق تعالی درجه از بهشت بس بخواهید ازو فردوس را و آن بستانبست که جمیع بود هر چیز را که در بستانتین دیگر بود از درخت و شکوفه و نباتات پس به درستی که فردوس افضل و خیار و بلندترین درجات [10] بهشت است و بالای آن عرش خدای تعالی است و از فردوس روان می شود جویها چهارگانه بهشت که جوی آب و شیر و خمر و عسل است.

الحديث التاسع: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لولا أن رجلا من المؤمنين لا تطيب أنفسهم أن يتخلفوا عني ولا أجد ما أحملهم عليه ما تخلفت عن سرية تغزو في سبيل الله والذي نفسي بيده لو ددت أني أقتل في سبيل الله ثم أقتل ثم أقتل ثم أقتل» [صحيح ابن حبان، 4737]

یعنی اگر بانکه مردان عظیم المرتبه را از مؤمنان ناخوش شدی نفسهای ایشان از آنکه واپس ایستادندی از من و حال آنکه نمی یابم من ستودی که بر نشاتم ایشان را بران واپس نایستادندی از هیچ گروهی لشکر که به چنگ شدند در راه خدای تعالی و سوگند یاد می کنم به خدایی که نفس من بید قدرت اوست که دوست می دارم آنکه کشته شوم در راه خدای تعالی دیگر زنده گردانیده شوم و این سه بار فرمودند دیگر کشته

[10\ب] شوم و تمنی تکرار قتل فی سبیل الله جهت نیل و ادراک مراتب شهادت مرتبه بعد مرتبه تا منتهی شود به فردوس اعلی کما سبق و ایثاری نبی الله صلی الله علیه و سلم صحبت این رجال کاملین را بر درجات مجاهدین دلالت بر فضل و مکانت ایشان می کند و لهذا رجالات نکر آورد تعظیماً لهم با وجود آنکه ایشان اشهر ناس بودند والله اعلم.

الحديث العاشر: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُؤَاقَ نَاقَةٍ، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ» [صحيح الجامع، 6277]

یعنی هر کس که محاربه کند در راه خدای تعالی زمانی به مبلغ و مقدار میان دو دوشیدن شتر یعنی آن مقدار بعد از دوشیدن که شیر با پستان آید از فوق و ازین جهتش فواق گویند ثابت و لازم گردد از برای او بهشت تقضلاً من الله تعالی و احساناً.

الحديث عشر: عن انس رضي الله قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: «لَعْدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا» [رياض الصالحين، 408]

یعنی شیری در اول روز تا وقت زوال یا سیری [11\آ] از زوال تا آخر روز در راه خدای تعالی و جهاد بهتر است از دنیا و از آنچه در دنیاست از مال و متاع دنیا که او را باشد و او از برای تقسیمست نه از برای شک یعنی هر دو قسم سیر و رباط بهترست.

الحديث الثاني عشر: عن سلمان الفارسي رضي الله قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: «رِبَاطُ يَوْمٍ وَبَيْتَةٌ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأُجْرِي عَلَيْهِ رِزْقُهُ، وَأَمِنَ الْفِتَانَ» [صحيح الجامع، 3483]

یعنی ثواب ملازمه از برای جهاد و لیبث در مکان مخوف از دشمن دین یک روز و یک شب بهترست از ثواب روزه یک ماه و قیام لیل یک ماه و اگر بمیرد و مرابط در حال رباط و ملازمه تقدیر کرده شود برو عمل او یعنی منقطع نشود اجر و ثواب عملی که می کرد در حیات خود گویا که زنده است و در طاعت حق تعالی از برای آنکه او ساعی بود در احیا دین و قتل اعدا رب العالمین و مرض او همین حکم دارد و تقدیر برو رزق او و آمن گردد و از فتنان یعنی فتنان قبر که مقبوراً مفتون می گرداند. [11\ب] به سؤال و تعذیب می کند و امن در عبارت حدیث بر وزن و او من بر وزن اکرم ماضی مجهول هر دو روایتست و فتنان تفحیح فاو شد تا روایتی است و بضم فاو شد تا روایت اکثری است یعنی از انواع فتن بعد از اقبال از فتن قبر و سؤال و تعذیب قبر و بعد از قبر و احوال قیامت بود و این حدیث مشتملست بر مناقبی چند که مخصوص است به مرابط و کسی دیگر را در آن شرکتی نیست اول جریان عمل او بعد از موت دوم اجرای رزق از جنت چنانچه در کلام مجید آمده در شأن شهدا که ﴿أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ [آل عمران، 3/169] سیوم آنکه او ایمن بود از فتن قبر و ما بعده.

الحديث الثالث عشر: عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا» [صحيح البخاري، 2892]

یعنی ثواب ملازمت و درنگ کردن یک روز در ثعور و امکانه مخوفه از فروج بلدان و سرحدها جهت مجاهده و محاربه کفار در راه خدای بهترست از دنیا و آنچه بر روی زمین است از مال که او را باشد.

الحديث الرابع عشر: [12\آ] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجُرْحُهُ يَتَغَبُّ النَّوْنُ لُونُ دَمٍ وَالرِّيحُ رِيحُ مِسْكِ» [أحكام القرآن، 440/3]

یعنی مجروح نشود هیچ کسی در راه خدای تعالی و جهاد و حق تعالی داناتر است به عظم شان و مرتبه آنکس که مجروح می شود در راه او و معترضه و الله اعلم پس المستثنی و المستثنی منه وجه تعظیم شان مجروح فی سبیل الله است مگر آنکه بیاید روز قیامت و از زخم او روان بود خون او را از آن خون رفتن زحمتی نرسد، خونی که رنگش رنگ خون بود و بویش بوی مشک و این فضل و تعظیم شان اگر چه ظاهراً در قتال کفار است لیکن داخل است درین درجه و تعظیم کسی که بیرون رود بقتال بغا و قطاع الطريق و با قامت امر معروف و نمی منکر و مانند آن و در اصطلاح شرع بغا کسانانی اند که مخالفت امام

و پادشاه کنند به خروج برو با بترک انقیاد و یا بامتناع [12\ب] از ادا حقی از حقوق که برایشان متوجه باشند.

الحديث الخامس عشر: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا» [سنن الترمذی، 1650]

یعنی به درستی که قیام و ایستادن یکی از شما در راه خدای تعالی و جهاد فاضلترست از نماز او در خانه او هفتاد سال.

الحديث السادس عشر: عن أبي عيسى رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ما اغبرت قدما عبيد في سبيل الله فتمسه النار» [صحيح البخاری، 2811]

یعنی کرد آلود نشد دو پای بنده در راه خدای تعالی یعنی در جهاد که برسد آن بنده را آتش دوزخ فکیف که سعی بلیغ در جهاد نماید و قتل کند یا مقتول گردد به طریق اولی که آتش دوزخ بدو نرسد ان شا الله تعالی.

الحديث السابع عشر: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الشَّهِيدُ لَا يَجِدُ أَلَمَ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ أَلَمَ الْقِرْصَةِ» [صحيح الجامع، 3745]

یعنی شهید و مقتول [13\أ] فی سبیل الله در نمی یابد درد کشتن را مگر مثل یافتن یکی از شما درد به ناخن گرفتن یا درد کیک و مورچه گزیدنی را و فایده حصر دفع و هم کیسیت که توهم کند آنکه الم قتل شهید زیاده برینست و شهید فعیل بود به معنی مفعول مشتق از شهود به معنی حضور از برای آنکه ملانکه حاضر می شوند نزد خدای تعالی لقوله تعالی والشهداء عند ربهم [الحديد، 57/19] یا از سهادت به معنی اعلام از برای آنکه او بیان صدق در ایمان و اخلاص در ظاهر نموده بآنکه بذل کرد نفس خویش را در راه خدای تعالی.

الحديث الثامن عشر: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ما من أحد يدخل الجنة يحب أن يرجع إلى الدنيا، و له ما في الأرض من شيء، إلا لشهيد يتمنى أن يرجع، إلى الدنيا فيقتل عشر مرآت، لما يرى من الكرامة» [صحيح مسلم، 1877]

یعنی نیست هیچ کسی که در رود در بهشت که دوست دارد آنکه باز گردد به دنیا و حال آنکه باشد از آن او آنچه در دنیا است از متاع آن از بساتین و املاک و اقارب یعنی با وجود آنکه باشد [13\ب] او را طیب عیش در دنیا مگر شهید که آرزو کند آنکه باز گردد به دنیا و جهاد کند در راه خدای تعالی پس کشته شود ده گرت یعنی مرآة کثیرة از برای آنچه می بیند در بهشت از گرامی و عزیزی.

الحديث التاسع عشر: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يجتمع كافر وقاتله في النار أبدا» [صحيح مسلم، 1891]

یعنی مجتمع نشوند کافر و کشته او با هم در دوزخ هرگز مراد آنست که مجاهدی که کافری بکشد نرود به دورخ ابداً

الحديث العشرون: عن عبدالله بن عمر بن العاص رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «القتل في سبيل الله يكفر كل شيء إلا الدين» [رياض الصالحين، 416]

یعنی که مقتول کشتن در راه خدای تعالی می پوشد و سبب مغفرة خدای تعالی می شود همه ذنوب را الاوبن یعنی حقوق آدمیان.

الحديث الحادي والعشرون: عن فضالة بن عبيد رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «كل ميت يختم على عمله إلا الذي مات مرابطا في سبيل الله فإنه ينمي له عمله إلى يوم القيامة» [14\أ] ويأمن من فتنة القبر» [صحيح أبي داود، 2500]

یعنی هر میتی را ختم و مهر کرده می شود بر عملش و منقطع می شود ثواب عمل او مگر آنکسی که مرده باشد در حالتی که واقف بوده باشد در ثغور و مخاوف برای جهاد در راه خدای تعالی و او شهید بود لقوله عليه الصلوة والسلام «من قتل في سبيل الله فهو شهيد» [صحيح ابن حبان، 3186]. پس به درستی که زیاده می شود از برای او عمل او تا به روز قیامت و ایمن می باشد از فتنه و ابتلا و عذاب قبر.

الحديث الثانی و العشرین: عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَيْنَانِ لَا تَمَسَّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتَ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ، وَ عَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ» [صحيح الترمذی، 1639]

یعنی دو چشم است که نمی رسد بدایشان آتش دوزخ چشمی که گریسته باشد از ترس خدای تعالی و چشمی که شب گذاشته بود در پاسبانی مجاهدان در راه خدای تعالی عین اولی کنایتست از عین عالم عابد مجاهد با نفس زیرا که خشیه منحصر است در علما لقله تعالی ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ [فاطر، 35/28] تا مناب افتد با عین مجاهده با کفار.

[14\ب] الحديث الثالث العشرین: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْرُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ» [صحيح مسلم، 1910]

یعنی هر کسی که بمیرد و غزاة نکرده باشد و حدیث نگفته باشد بدان نفس خود را یعنی نگفته باشد با نفس که کاشکی که غازی بودمی اگر بتوانستمی بمیرد بر بعضی و وصفی از نفاق یعنی مشابه منافقان به تخلف از جهاد گردد درین وصف.

الحديث الرابع و العشرین: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَاضْرَبُوا الْهَامَ، تَوَرَّثُوا الْجَنَانَ» [الجامع الصغير، 185/1]

یعنی که اظهار کنید سلام را به رفع صوت یا باشاعه. بآنکه سلام کنید برآنکه شناسید و شناسید و بدهید طعام را و بزیند سرها را یعنی جهاد کنید تا توریث کرده شوید و به میراث داده شوید بهشتها را این حدیث از باب تکمیلست کقله تعالی ﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ [فتح، 48/29] و ﴿أَذَلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ [المائدة، 5/54].

[15\آ] الحديث الخامس و العشرین: عن عقبة بن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقُولُ وَأَعْدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ» [صحيح مسلم، 1917]

راوی می گوید که شنیدم از رسول خدای صلی الله علیه و سلم که می گفت و آماده گردانید از برای ناقصان عهد یا از برای کفار آنچه می توانید قوت گیرید بدان در جنگ بدانید و آگاه باشید که به درستی که قوت رحی تیر انداختن است و این جمله را آن حضرت صلی الله علیه و سلم سه نوبت بگفت و شاید که تخصیص پیغمبر صلی الله علیه و سلم رهی را به ذکر از برای آنست که اقومی عدد والا جهادست و درین تفسیر و بیان اشارتست بآنکه این عده و ساز میان عدد والات حرب مخصوص است به منزله دامن و ازین جهت تکرار ذکر آن فرموده.

السادس و العشرین: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُخَرُّهُ الشِّكَاكُ فِي الْخَيْلِ وَالشِّكَاكُ: أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجْلِهِ الْيُمْنَى بِيَاضٍ، [15\ب] فِي يَدِهِ الْيُسْرَى، أَوْ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى وَرِجْلِهِ الْيُسْرَى» [صحيح مسلم، 1875] رواه مسلم.

یعنی بود رسول خدای صلی الله علیه و سلم که مکروه می داشت شکال را در اسب و شکال آن است که باشد اسب در پای راستش سفیدی و در دست چپش یا آنکه باشد در دست راستش سفیدی و در پای چپش سبب کراهیت رسول الله صلی الله علیه و سلم شکال را در اسب یا آن بود که آن شکال بر صورت اسب مشکول شکال بسنه است تقالا یا آنکه حضرتش صلی الله علیه و سلم تجربه این نوع اسب فرموده اند و در آن نجایب و نیکیوی نیافته و بعضی گفته اند که با وجود شکال اگر اعز باشد یعنی سپید روی مکروه نباشد زیرا که شکل شکال زایل شده.

الحديث السابع و العشرین: عن ابي وهب الجشمي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِحَلِّ كُمَيْتٍ أَوْ مَحْجَلٍ أَوْ أَشْقَرٍ أَوْ مَحْجَلٍ أَوْ أَذْهَمٍ أَوْ مَحْجَلٍ» [صحيح أبي داود، 2543] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَ النَّسَائِيُّ.

یعنی ملازم باشید و نگاه دارید هر اسبی کمیت را یعنی سرخ که بال دوم او [16\آ] سیاه باشد سفید روی دست و پای سفید یا اسب سرخ سپید روی دست و پای سفید یا اسب سیاه سفید روی دست و پای سپید و فرق میان کمیت و اشقر آنست که سرخی کمیت بع سیاهی زند و دنب و پایش سیاه بود و اشقر سرخ صافی

بود و تحجیل سپیدی بود و در چهار دست و پای اسب یا در سه از آنها یا در دو پای سپیدی یکدست یا دو دست بی سپیدی پای تحجیل نباشد و سپیدی دست و پای محجل باید یعنی از موضع باریک که میان سنب و وصل گاه فراع و ساقست در گذشته باشد و از زانو از جانب دست و از عرقوب که موصل ساق پای در انست و به منزله زانوی دابه است از جانب دست در نگردد تا او را محجل گویند لغتاً و از آن جمله بود که پیغمبر صلی الله علیه و سلم آن را مبارک داشته.

الحديث الثامن والعشرون: عن انس رضي الله عنه قال لم يكن شي احب الي رسول الله صلى الله عليه وسلم: «بَعْدَ النَّسَاءِ مِنَ الْخَيْلِ» رواه النسائي [ضعيف النسائي، 3566]

[16\ب] یعنی نبود هیچ چیز محبوب تر به سوی رسول خدای صلی الله علیه و سلم بعد از نسا از اسب یعنی از عزو و جهاد در راه خدای تعالی خیل خیل اینجا کنایه از عزوست و مقارنت غزو یا ذکر نسا از باب تکمیل است کفوله صلی الله علیه و سلم «حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النَّسَاءُ وَالطَّيِّبُ وَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ» [الخصال، 1\165] یعنی با وجود محبت نسا جهت مصلحت عباد مقدم و شجاع بوده است در مجاهده اهل کفر و عناد دفعاً لئولهم ان معاشره ذوات الخدور تمنه عن مباشرة معالی الامور.

الحديث التاسع والعشرون: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «الْبُرْكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ» [نهج الفصاحة، 1109]

یعنی نما و زیارتی خیر از اجر اخروی و غنیمت دنیوی در موپها فرو گذاشته بر پیشانی اسب است یعنی در اسب است و نواصی الخیل کنایتست از جمیع ذات فرس همچنانکه می گویند فلانکس مبارک الناصیه و الغره است یعنی مبارک الذاتست.

الحديث الثلاثون: عن السائب بن يزيد [17\آ] رضي الله عنه قال ان النبي صلى الله عليه وسلم: «كان عليه يوم أُحُدٍ درعان قد ظاهر بينهما» [صحيح الترمذی، 3738]

یعنی بود بر نبی صلی الله علیه و سلم و پوشیده بود در روز غزاة احد دو زره که جمیع میان آنها کرده بود و یکی را بالای آن دیگر پوشیده و ظاهر از مظاهره که به معنی معاونه است ازین حدیث سنیه لیس سلاح و آنچه بدان دفع ضرر اعدا کنند معلوم می شود.

الحديث و الثلاثون: عن ابن عباس رضي الله عنهما قال كانت راية رسول الله صلى الله عليه وسلم: «سوداء ، ولواؤه أبيض» [صحيح الترمذی، 1681]

یعنی علم پیغمبر صلی الله علیه و سلم سیاه بود و لوا او صلی الله علیه و سلم سفید بود نام آن علم عقاب بود و ام الحرب کنیه این رایت بزرگست و آن را صاحب حرب نگاه دارد و مقاتلان لشکر میل بدان کنند و بر آن گرد شوند و آن بزرگتر از لوا بود و لوا بیرق است و علم کوچک که نشانه کبکیه امیر باشد و با او دایر بود هر جا که امیر رود همراه بود.

الحديث الثاني و الثلاثون: [17\ب] عن نعيم بن مسعود رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم: «قال لرجلين جار من عند مسيلمة أما والله لولا ان الرسل لا تقتل لضربت أعنا قكما» [صحيح أبي داود، 2761]

یعنی گفت رسول خدای صلی الله علیه و سلم با دو مردی که آمده بودند از نزد مسیلمه کذاب بدانید و آگاه باشید که سوگند یاد می کنم به خدای عزوجل که اگر نه آن بودی که فرستادگان و ابلحیان کشته نمی شوند چنانچه عادت متعارفه جاریه بین الناس است هر آینه بزدمی کردنها شما را و سبب گفتن نبی الله صلی الله علیه و سلم بدایشان این سخن را آن بود که ایشان در حضرت او صلی الله علیه و سلم گفته بودند که گواهی می دهیم که مسیلمه رسول خدای است و سبب آنکه رسولان و فرستگادگان را نکشند و حبس نکند چنانچه در حدیث «ولأ أحبس البرد» [صحيح أبي داود، 2758] که به روایت ابو رافع است معلوم می شود آنست که رُسل و ابلحیان همچنانچه مأمورند به تبلیغ رسالت محمولند به تبلیغ جواب [18\آ] پس معذور باشند و اگر ایذا و ایصال حبس ایشان تجویز کنند سبب قطع تردد رسولان که متضمن مصالح کلیه است و موجب انقطاع طُرُق و سُبُل بین الفریقین و الملکین گردد و فتنه و فساد آن بر عقل پوشیده نباشد.

الحديث الثالث والعشرون: عن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذُنُوبِهِ، ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ» [صحيح البخارى، 2661]

يعنى به درستی که بنده چون معترف دو در نفس خود به نگاه بعد از آن توبه کند يعنى رجوع از آن گناه نمايد و نادم و پشیمان شود از آن در گذشته و عازم شود بر عدم عود بران در آینده تاب الله عليه خدای تعالی توفيق توبه اش دهد و توبه او را قبول کند و معنى صريح تاب الله عليه آنست که رجوع کند حق تعالی در حالتی که متعطف باشد برد رحمت خود پس تاب الله عليه کنایه بود از قبول توبه زیرا که قبول توبه مستلزم تعطف و ترحم حق تعالی است.

الحديث الرابع والثلاثون: [18\ب] عن حذيفة رضي الله عنه قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ عِنْدِهِ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ» [صحيح الترمذی، 2169]

يعنى گفت پیغمبر خدای صلی الله علیه و سلم که سوگند یاد می کنم به خدایی که نفس من بید قدرت اوست که امر می کنید شما به معروف البتة و نهی می کنید از منکر البتة با آنکه نزدیکست که بفرستد حق تعالی بر شما عذابی و بلایی از نزد خود يعنى بلایی عظیم بس خوانیدش البتة و اجابت نکند شما را آنست که والله که یکی ازین دو کار خواهد شما را یا امر معروف و نهی از منکر یا انزال عذاب عظیم از پیش خدای تعالی پس از آن شما دعا کنید جهة دفع عذاب و مستجاب نشود و معروف اسمیست جامع از برای هر چه آن را شناخته باشند از طاعت خدای تعالی و تقرب باو و احسان به مردم و هر چه شرع بدان خوانده بود و او از صفات غالبه است يعنى امری [19\أ] به معروف در میان مردم که انکارش نکند و منکر ضد جمع مذکور بود امام ابو حامد غزالی رحمة الله علیه می گوید که در خیرست که الله تعالی وحی فرستاد به یوشع بن نون علیه السلام که صد هزار خلق را از قوم تو هلاک خواهم کرد جهل هزار نیک مردان و شصت هزار اشرار و بد مردان یوشع علیه السلام گفت بار خدایا نیک مردان را برای چه هلاک می کنی؟ گفت: از آنک با بدان دشمنی نکردند و از خوردن و خفتن و معاتب کردن با ایشان حذر ننمود اللهم احفظنا عن المداهنه و الملائیة مع الاشرار و ارزقنا متابعة الابرار آمین برحمتک یا غفار.

الحديث الخامس والثلاثون: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمُ الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطَرَ وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَتَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ وَعِزَّتِي لَا تَصْرُنْكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ» [التريغيب والترهيب، 121/2]

يعنى سه کس اند که مردود نمی شوند و مستجابست دعا ایشان [19\ب] یکی دعای روزه دار در وقتی افطار و یکی دعای پادشاه عادل و دعای مظلوم و ستم کرده شده بر می داردش خدای تعالی بر بالای ابرو می کشاید از برای آن درهای آسمان را و می گوید حضرت پروردگار تعالی شأنه که سوگند یاد می کنم به عزت و غلبه و قهر خود که البتة یاری کنم ترا ای مظلوم و اگر چه بعد از مدتی باشد و حق ترا ضایع نکنم و قطع این قسم که دعا مظلومست از اسلوب آخرین او کرد و به جمله مستانقه آورد از جهت زیادت اعتنا بشان آن و سیم امر دعای مظلوم و اختصاص به مزید قبول و رفع دعای مظلوم فوق الغمام و فتح ابواب سما از باری آن مجاز از آثاره آثار علویه و جمع اسباب سماویه جهت مدد و انتصار مظلوم بانتمام از ظالم تواند بود ولو بعد حین دلالت بران می کند که الله تعالی امهال ظالمان می کند به حلم خود شاید که ایشان از ذنوب و دیون به توبه و رضای خصوم باز کردند و لیکن بعد از اصرار اهمال اضرار نمی کند.

الحديث السادس والثلاثون: عن ابن عمر [20\أ] رضي الله عنهما قال قال رسول صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ، وَمِمَّا لَمْ يَنْزَلْ؛ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالْدُّعَاءِ» [تخريج شرح السنة، 189/5]

يعنى به درستی که دعا و خواندن خدای عز و علا سود می دهد از بلایی که نازل شده و از بلایی که نازل نشده پس ملازم باشید ای بندگان خدای دعا را اما نفع دعا در بلا نازل که قابل رفعتست آنکه مزال و مرفوع شود و در غیر قابل صبر و تحمل در آن و رضا بدانست تا تمنی خلاف بوده بکند و بدان مشوش نگردد و اما نفع دعا از جهت بلایی که نازل نشده است آنکه بر برکت دعا آن بلا ازو مصروف و مدفوع گردد.

الحديث السابع والثلاثون: عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله: «الدُّعَاءُ مَخُّ الْعِبَادَةِ» [صحيح الترمذی، 3247]

یعنی که دعا و خواندن حق تعالی خلاصه و اصل عبادتست چه عبادت قائم نمی تواند بود الا به دعا همچنانچه حیوان قائم نمی تواند بود الا نمج و مغز خود و عبادت غایه منزل و افتقارست و عبودیت اظهار تنزل و مستحق عبادت نباشد الا حق تعالی [20\ب] که او غایت انعام و افضالست.

الحديث الثامن و الثلاثون: عن سلمان الفارسي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لا يُرَدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَاءُ وَلَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ» [صحيح الترمذی، 2139]

یعنی باز نمی گرداند قضا و امر مقدر را مگر دعا و زیاده نمی کند در عمر مگر نیکویی کردن چون عدل و غزا و حج و صدقه کردن و غیرها اگر گوید که فایده دعا چیست چون رد قضا نمی توان کرد گویم که از جمله قضا رد بلاست به دعا که سبب رد بلا باشد و وجود رحمت همچنانچه سبب دفع شمشیر و تیر و غیرها بود پس تقدیر بلا و تقدیر سببش هر دو رفته و زیادتی در عمر یا بدان باشد که چون کار نیک می کند بس عمر خود صرف در نیکویی کند و تضییع عمرش زیاده می شود و صورتش آن که در لوح نوشته باشد مثلا که اگر فلان کس حج یا غزا کند عمرش پنجاه سال بود و اگر هر دو کند عمرش به فساد برسد زیرا که معلق علیه که برین مذکورین است [21\أ] وجود یافت.

الحديث التاسع و الثلاثون: عن ابي موسى رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مثل الذي يذكر ربه والذي لا يذكر ربه مثل الحي والميت» [صحيح البخاری، 6407]

یعنی حال و صفت عجیب الشان آنکسی که یاد می کند پروردگار خود را همچو حال زنده و مرده است تشبیه کرده شد ذاکر حق تعالی مزین بودن ظاهر او به نور عمل و باطن او به نور علم و معرفت به زنده که مزین است ظاهر او به نور حیات به صرف کامل در آنچه می خواهد و منور است باطن او به نور علم و فهم و ادراک و غیر ذاکر در عاطفیه ظاهر و باطلیه باطن به مرده اللهم احینا بذکرک و لا تمتنا بالاشتغال بغيرک آمین.

الحديث الاربعون: عن عبدالله بن ابي اوفى رضي الله عنه قال دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم: «وم الأحراب على المشركين فقال اللهم منزل الكتاب سريع الحساب اللهم اهزم الأحزاب اللهم اهزمهم وزلزلهم» [صحيح البخاری، 3024]

یعنی که به دعای بدو نفرین کرد پیغمبر صلی الله [21\ب] علیه و سلم در روز احزاب بر مشرکان بس گفت ای خدای فرود فرستنده قرآن ای خدای زود حساب جبهه آنکه عالمی با عمل و آنچه اعمال موجب آنست از جز او مراد آنست که اجر موعود سریع الوصولست از نزد تو ای خدای بشکن احزاب مشرکان را و تخویف کن ایشان را و کارشان مضطرب و ناپایدار ساز زلزله که در اصل حرکت عظیمه و از عاج و اقلق و قلع شدید است کنایت از تخویف و تحذیر گشته وصف الله تعالی به منزل الكتاب اشاره به طلب نصرت موعودست در قوله تعالی ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾ [توبه، 9/33]. و عداست به غالب گردانیدن رسول الله صلی الله علیه و سلم بر جمیع ادیان و احزاب طوایف مردم را گویند جمع حزب به کسر حا است به معنای طایفه و یوم الاحزاب غزوه خندقست و این احزاب قریش و عطفان و یهود قریظه و نضیر بودند عدد ایشان دوازده هزار حق تعالی فرستاد برایشان باد صبا و لشکری از ملائکه که ایشان را نمی دیدند [22\أ] مردیست که چون پیغمبر صلی الله علیه و سلم خبر توجه احزاب شنید خندقی بر مدینه زد و با سه هزار کس برابری بایشان نمود و خندق در میان هر دو لشکر بُعد و فاصله بود قریب یک ماه برایشان گذشت که میان ایشان حربی جز تیر باران و سنگ ریزان نشد تا حق تعالی باد صبا سرد در شب زمستان برایشان فرستاد تا سردشان گردد و خاک بر رویشان پاشید و چراغهاشان باز نشاند و خیمهاشان بر کند و اسبهاشان در هم ریختند و ملائکه در جواب لشکر تکبیر گفتند گرفتند پس طلیحه بن خویلد اسدی که یکی از ایشان بود گفت: که محمد با شما آغاز سحر کرد فالانجا النجا یعنی بشتابید بشتابید پس منهزم شدند بی آنکه قتالی واقع شود .

تم ترجمه الاربعون بمكة المشرفة.

Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan Koleksiyonu nr. 000075, vr. 1b-2a.

